

Teoribaseret evaluering har fokus på, hvorfor og under hvilke betingelser et program lykkes eller mislykkes. Hvilke faktorer kan forklare de resultater, som følger af en given indsats? Det er ambitiøse evalueringer, som ofte støder på det problem, at effekten af en indsats er kompleks, og at det er uhyre vanskeligt at indfange sammenhængen med indsatsen og resultatet. I denne artikel præsenteres process tracing som et metodisk redskab, der kvalitativt kan belyse sammenhængen mellem en indsats og resultatet heraf. Ved at være eksplicit omkring forventninger til sammenhænge mellem en indsats og dennes resultat, ved at opstille alternative forventninger og teste disse forventninger samt ved at genskabe empiriske begivenheder præsenteres med process tracing en kvalitativ metodisk tilgang til programteoretiske evalueringer.

Programteori:

Process tracing som metode

Vibeke Normann Andersen

Lektor ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Uddannelse: Ph.d.

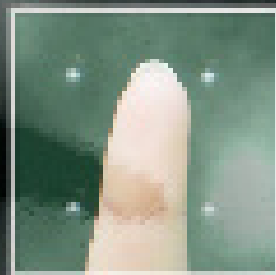
Poul Skov Dahl

Lektor ved Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Uddannelse: Ph.d.

I evalueringsslitteraturen findes en række beslægtede tilgange, der har det til fælles, at de alle opererer med at opbygge en logisk model som grundlag for evaluering, eksempelvis Teoribaseret evaluering (Pawson & Tilly, 1997; Hansen & Vedung, 2010), Virkningsevaluering (Dahler-Larsen, 2003) og Contribution Analysis (Mayne, 2001). Det fælles udgangspunkt for disse er deres interesse for, hvorfor og hvordan en bestemt indsats fungerer. De teoribaserede evalueringsmodeller har således fokus på såvel proces som effekt.

I udgangspunktet er de teoribaserede evalueringsmodeller drevet af en instrumentel rationalitetsforståelse og udviklet inden for det, som kan kaldes et *social engineering* regime (Albæk, 2001). Fælles for disse positioner er tilgangen, hvor det første skridt er at opstille de forventede effekter af et program og herefter teste programmets faktiske effekter. Den metodiske tilgang til at teste en programteoris effekter er som oftest kvantitativ. Forudsætningen for at kunne gennemføre en sådan test af et programs effekter er, at

evaluatore udvikler målbare og valide indikatorer, som både kan indfange proces og effekt af indsatsen.

Når der evalueres med udgangspunkt i disse tilgange, sker det ofte, at fokus bliver flyttet til de forventninger, der er til virkningen af en bestemt indsats. Man glemmer at fokusere på de virkende mekanismer, herunder også den processuelle del, og gennemfører således snarere en målopfyldelsesevaluering end en evaluering af indsatsens effekter. I forlængelse heraf er et kritikpunkt af de teoribaserede evalueringsmodeller, at de har en tendens til at reducere kompleksiteten i en given indsats (Rogers, 2007).

For at imødegå denne kritik har udviklingen inden for evalueringsforskningen ført til en åbning i forhold til anvendelse af flere forskellige dataindsamlingsmetoder for herigennem at inkorporere et programs kompleksitet.

Vi vil argumentere for, at brugen af process tracing som metodisk redskab kan befrugte evalueringsarbejdet og imødegå noget af kritikken af evalueringer baseret på programteori. Process tracing kan bruges i arbejdet med *test* af programteorier kvalitativt. Process tracing kan være med til at imødegå kritikken om, at programteori reducerer kompleksiteten i forbindelse med evaluering af en indsats. Metoden kan også være med til at systematisere og reducere de mange variable, som kan være på spil, således at kun de relevante variable, som specificerer et programs årsag-virkning-relationer, træder frem.

Process tracing argumenterer for, at det er muligt at udlede og teste valide og generaliserbare kausale sammenhænge selv inden for en enkelt case og inden for de områder, hvor det kan være vanskeligt at udvikle valide indikatorer for effekten af en bestemt indsats ud fra kvantitative indikatorer. Process tracing kan altså sige mere om mindre, hvorved kompleksiteten inden for et afgrænset felt kan træde tydeligt frem.

I de teoribaserede evalueringsmodeller er der fokus på de umiddelbare, kortsigtede resultater (output) såvel som de mere langsigtede resultater (outcome). Forskellene på begreberne er imidlertid de gyldighedskriterier, hvorfra det sluttes, at der er en sammenhæng

eller mangel på sammenhæng mellem aktiviteterne i en indsats og resultaterne af indsatsen. Dette uddybes nedenfor.

Nedenfor gives en nærmere introduktion til teoribaseret evaluering og en mere præcis definition af begrebet programteori. Dernæst præsenteres den metodiske tilgang inden for process tracing. Og endelig kobles og vises det, hvorledes process tracing kan være med til at teste og dokumentere en programteoris virkende mekanismer kvalitativt.

Programteori

Der findes en række nærtstående begreber, der minder om hinanden, og som delvist dækker det samme indhold. Det gælder begreber såsom programteori, forandringsteori, interventionsteori, implementeringsteori, indsatssteori, logisk modellering osv. (se bl.a. Weiss, 2007; Vedung, 2009; KREVI, 2008). I dette afsnit vil vi give en definition af begrebet programteori. På kort formel er en programteori en skitse over en plausibel model for, hvordan en bestemt indsats formodes at virke eller fungere (Bickmann, 1987, s. 5). Evert Vedung definerer en programteori som: "The presuppositions concerning what the intervention was designed to achieve and how this achievement was to come about" (Vedung, 1997, s. 138). I et senere samarbejde med Morten Balle Hansen uddybes Vedungs definition, således at programteorier defineres som:

” et sæt af mere eller mindre sammenhængende og udviklede forestillinger om, hvordan en bestemt intervention (program) virker ind på en bestemt situation og ændrer eller bevarer denne ” (Hansen & Vedung, 2005, s. 32).

Programteorier indeholder i deres mest udviklede form tre elementer (Vedung, 1997, s. 225-226; Hansen & Vedung, 2005, s. 148). For det første omfatter programteorien en "situationsteori", som er en teori om problemfeltet. Der er i den forbindelse tale om forestillinger vedrørende, hvilke kæder af årsager og virkninger der skaber og fastholder den nuværende situation. Situationsteorien fortæller så at sige noget om den situation,

som et program fødes ind i. Hvis man for eksempel ser på indførelse af kvalitetsrapporter i folkeskolen, så er dette program født ind i en situation, hvor der som udgangspunkt er en antagelse om, at der for det første mangler systematisk dokumentation og evaluering på skoleområdet, og for det andet kan skabes bedre grundlag for samarbejde mellem lokale politikere, forvaltning og skoler (Dahl & Gjørting, 2009).

For det andet indeholder en programteori en "virkningsteori" (også kaldet virkende mekanismer), der består af forestillinger om, hvilke årsags-virkningskæder der kan ændre den givne situation til en anden situation eller beskytte den nuværende situation mod forandring. Virkningsteorien adresserer selve programmet, og hvordan programmet forventes at virke på situationen og potentielt kan ændre denne situation.

For det tredje indbefatter programteorien en "normativ teori". En normativ teori er en begrundelse for, at den ændrede eller fastholdte situation er bedre end

den situation, der ville være opstået, hvis man ikke havde intervenseret, eller man havde intervenseret med et andet program. Det er altså en begrundelse for, at programmet er et fremskridt i forhold til tidligere og i forhold til alternativer. I forhold til ovennævnte eksempel om kvalitetsrapporter kunne en normativ teori således antage, at en effekt af indførelsen af kvalitetsrapporterne er en bedre og mere åben dialog mellem parterne i en kommunes skolevæsen.

Arbejdet med programteori har for alvor vundet indpas i stat, regioner og kommuner de senere år. Årsagen kan være, at der med denne form for evaluering skabes en øget synlighed af forventningerne til arbejdet, og det bliver muligt at give eksplicitte svar på spørgsmål som: "Hvad er det egentlig, vi gør? Og hvorfor tror vi, det virker?" Det handler som nævnt om at tydeliggøre årsags-virknings-forhold i den indsats, der leveres.

Sammenhængen mellem de forskellige elementer i en programteori kan illustreres i nedenstående figur:

Begrebet 'teori' refererer i denne sammenhæng ikke nødvendigvis til videnskabeligt velafprøvede 'store teorier', men som minimum til nogle sammenhængende ideer, som danner grundlag for en indsats (Weiss, 2007, s. 70). En programteori kan altså også bestå af erfaringsbaserede og praksisrelaterede antagelser om sammenhængen mellem årsag og virkning. Pointen er, at man med udgangspunkt i sine erfaringsbaserede og praksisrelaterede antagelser formulerer en 'teori' over forventede sammenhænge. Kvaliteten af denne teori øges naturligvis, såfremt ens antagelser kan suppleres med tidligere undersøgelser, erfaringer og teorier inden for det pågældende område.

De fleste personer har for eksempel en praksisrelateret teori om, at det hjælper at drikke væske, når man er tørstig. De fleste vil også have en viden om, at det er bedre at drikke vand end kaffe, hvis tørsten skal slukkes. Denne sammenhæng kan naturligvis være erfaringsbaseret, men validiteten af denne sammenhæng øges, når denne baggrundsviden suppleres med mere videnskabelige undersøgelser af sammenhængen, uden at man nødvendigvis behøver den fulde videnskabelige indsigt i sammenhængen mellem tørst og væskeindtagelse. På samme måde har mange lærere i folkeskolen erfaring med, hvilken form for indlæring som virker. Denne vil typisk være baseret på såvel den praktiske erfaring samt 'teoretisk' viden om børns indlæring (se Andersen & Pedersen, 2007).

I de to efterfølgende afsnit vil vi udfolde virkningsteorielementet og beskrive, hvordan process tracing kan teste programteoriens årsags-virknings-kæder.

Process tracing

Med begrebet process tracing vil vi argumentere for, at man kan udvikle, teste og dokumentere et programs virkning baseret på kvalitative indikatorer, idet proces tracing kan være med til at fremhæve en indsats årsags-virknings-kæder.

Nogle evalueringsforskere hævder, at programteorier (bredt forstået) alt for ofte fokuserer på det, som sker, inde i 'boksen' (se f.eks. Dahler-Larsen, 2003; Rogers, 2007, s. 65).

„ In many cases the evaluation consists only of gathering evidence about each of the components in the logical model, and answering the question "Did this happen?" about each other. ... it does not use the full potential of program theory evaluation, including its ability to address the issue of causal attribution „ (Rogers, 2007, s. 65).

Konkret er der en risiko for, at man i evalueringssammenhæng sekventielt fokuserer på 1) i hvilken grad indsatsen er leveret, 2) hvad omfanget er af output, dvs. det der kom ud af indsatsen og 3) hvilket outcome der kan måles. Og i den forbindelse glemmer man at fokusere på sammenhængen mellem indsats, output og outcome. Intentionen med process tracing er, at fokus så at sige flyttes til 'pilene' mellem 'boksene'. Opmærksomheden vies til at teste virkningsteoriens antagelser om sammenhænge og at dokumentere disse sammenhænges validitet.

Kort fortalt undersøger process tracing den proces, hvorigennem en indsats får en effekt. Undersøgelsen er baseret på klare, eksplicite forventninger til processen og systematiske tests af de forventede effekters gennemslagskraft empirisk. Det implicerer en tydelig afgrænsning af ens undersøgelse – i dette tilfælde evaluering. Det er frugtbart at se process tracing, som én blandt flere metoder, der tester virkningsteoriens stepvise antagelser på en bestemt måde, dvs. ud fra kvalitative indikatorer. Process tracing er en kvalitativ metode, som søger at teste kausale relationer inden for en enkelt eller få cases, der typisk er præget af høj kompleksitet. På denne måde supplerer process tracing øvrige metodiske redskaber, hvorfra vi kan udvikle og teste virkningsteori.

Process tracing er i modsætning til lignende tilgange specifikt designet til at gennemføre en systematisk teoritest med relativt velspecificerede hypoteser (Beach & Pedersen, 2010, s. 217). I den sammenhæng sætter process tracing fokus på at identificere og ope-

rationalisere de empiriske spor, som relationen mellem en indsats og dens effekt forventes at afsætte i en given kontekst. Inden for evalueringsfeltet betegnes dette som at gøre en programteori klar til evaluering (Dahler-Larsen, 2003, s. 114).

Vi argumenterer ikke for, at denne metode skal overtage eller er overlegen i forhold til eksempelvis en kvantitativ eller anden form for test af en programteoris antagelser. Vi hævder imidlertid, at vi, i forhold til bestemte aspekter ved en indsats, ved at benytte process tracing, vil kunne generere en anden type, og i visse sammenhænge mere relevant, systematisk viden om en bestemt indsats virkning.

Kvantitative tilgange tester en programteoris *kausale effekter*, dvs. den ene uafhængige variabel, som kan tilskrives ændring i output eller outcome. Process tracing identificerer de *kausale mekanismer* (*virkende mekanismer*), som forbinder årsag og virkning. Kausale mekanismer defineres som

„ultimately unobservable physical, social or psychological processes through which agents with causal capacities operate, but only in specific contexts or conditions, to transfer energy, information, or matter to other entities” (George & Bennett, 2005, s. 137).

Når man arbejder med få cases og mange variable, fokuserer man på den virkende mekanismes rolle i en kombination af årsager snarere end på den virkende mekanismes styrke eller størrelse (Beach & Pedersen, 2010; Bishoff & Klemmensen, 2010, s. 61). Der er flere og mere komplekse måder, som afhængige og uafhængige variable kan være forbundet på, dvs. sammenhængen mellem aktiviteterne i en indsats og resultaterne heraf. Eksempelvis kan man forestille sig andre virkende mekanismer som følge af indførelsen af kvalitetsrapporten end forbedring af dialogen i et kommunalt skolevæsen. Man kunne forvente, at skolepolitikken bliver mere sammenhængende, at lærerne vil anvende evalueringer mere systematisk, at

elevernes indlæring forbedres – alt sammen på grund af indførelsen af kvalitetsrapporten.

Hver relation mellem virkningsteoriens stadier er understøttet med reference til de teoretiske antagelser om bestemte sammenhænge, eksempelvis at mere systematiske tilbagemeldinger til kommunalpolitikkerne gennem kvalitetsrapporterne vil føre til en mere sammenhængende skolepolitik. Herefter testes forekomsten af de forventede årsagsvirkningskæder i virkningsteorien.

Der skal være en klar specifikation af, hvilken empiri som understøtter de kausale relationer. Det kunne i eksemplet med kvalitetsrapporterne være kvalitative interviews med relevante aktører inden for et kommunalt skolevæsen, observationer af udvalgs- og byrådsmøder, dokumentstudier af kvalitetsrapporter og kommunens skolepolitik før og efter indførelsen af kvalitetsrapporten. Testens validitet er knyttet til, at man med rimelighed kan afvise alternative forklaringer, det vil sige, at de ændringer, som vi empirisk kan observere, med rimelighed skal kunne tilskrives indførelsen af kvalitetsrapporten.

Faserne i process tracing-teknikken kan illustreres på følgende måde:

- Med udgangspunkt i en given teori/teoretisk antagelse (bredt forstået) udledes den forventede årsags-virknings-kæde af faktorer, der logisk forbinder indsats og resultat.
- De observerbare empiriske implikationer, vi bør forvente at se i de forskellige led i årsags-virknings-kæden, specificeres (hypoteser).
- Hypoteserne testes empirisk (Beach & Pedersen, 2010, s. 216-17).

Med process tracing analyseres ikke bare resultatet af en proces, men også de konkrete hændelsesforløb og processer, som fører frem til resultaterne. Konkret undersøges de processer, som forbinder de virkende mekanismer med outcome og impact. Process tracing åbner op for linket mellem årsag og virkning og nedbryder denne proces i flere, mindre stadier. Man leder

dernæst efter de empiriske implikationer på hvert stadie ved at teste, hvorvidt og hvordan man kan identificere indikatorer på, at de påståede sammenhænge er til stede (van Evera, 1997, s. 64).

Test af programteori med process tracing som metode

Med udgangspunkt i en teoretisk for forståelse udledes på hvert af virkningsteoriens stadier de antagede årsags-virknings-sammenhænge, dvs. relationen mellem forventningerne til indsatsen og dennes resultat. Efter at have formuleret de forventninger, som man antager at finde på de enkelte stadier, testes forventningerne ud fra de indsamlede data. Her er det vigtigt at holde sig for øjet, at man rent faktisk undersøger det, som man ønsker at undersøge. Og at man ud fra dette grundlag kan drage gyldige slutninger om sammenhænge – herunder afvise alternative forklaringer, dvs. at kriterierne om målingsvaliditet og intern validitet i datamaterialet må være gældende (Jacobsen & Harrits, 2010, s. 174).

Inden for process tracing arbejdes med to former for test af, om de sammenhænge, som er skitseret i virkningsteorien, kan genfindes i det empiriske materiale. For det første en *deduktiv teoritestende metode* og for det andet en *induktiv teoriopbyggende metode*. I forhold til evalueringsfeltet vil typen af test afhænge af evalueringens genstand. I den sammenhæng kan man sige, at evalueringer, som i design og genstand er opbygget omkring en summativ evaluering af en indsats, typisk fordrer en deduktiv test af virkningsteoriens antagelser, dvs. en *metodeafprøvning*. Formative evalueringer af f.eks. et projekt under udvikling kalder i højere grad på en induktiv test af virkningsteoriens antagelser, dvs. en *metodeudvikling*.

Teoritest – metodeafprøvning

Som led i den *teoritestende tilgang* opstilles en række konkrete, konkurrerende antagelser, hvorfra potentielle, observerbare implikationer udledes – eksempelvis hvilke empiriske tegn vil vi forvente at finde, for at vi er i stand til at konkludere, at kvalitetsrapporterne har forbedret dialogen i de kommunale skolevæsnere. Rogers (2007, s. 65) påpeger, at en bedre brug af alternative forklaringer på, hvordan et program virker,

kan være med til at øge kvaliteten af virkningsteoriens bagvedliggende teoretiske antagelser. De konkurrerende antagelsers forklaringer testes også empirisk. I forhold til arbejdet med programteorien kan man enten inden for samme programteori have konkurrerende hypoteser eller arbejde med flere forskellige konkurrerende programteorier.

Et eksempel kunne være en antagelse om forskellige læringsstile i matematik i folkeskolen, hvor en antagelse kunne handle om, at elever i 6. klasse mestrer potensregning, når de har lavet x antal regnestykker i potensregning. Den alternative antagelse handler om, at elever i 6. klasser først mestrer potensregning, når de forstår princippet bag og anvendelsen af potensregning. Disse to konkurrerende antagelser kan så testes empirisk.

I eksemplet med kvalitetsrapporterne kunne en konkurrerende antagelse til, at kvalitetsrapporterne fører til bedre dialog mellem de forskellige parter i de kommunale skolevæsnere, være, at kvalitetsrapporten ingen betydning har for dialogen eller har negativ betydning for dialogen. Den bagvedliggende teoretiske antagelse kunne være, at kvalitetsrapporterne øger formalisering af dialogen eller sætter fokus på 'forkerte' eller 'dysfunktionelle' temaer for dialogen, hvorved dialogen 'låses' fast i forhold til bestemte emner. De empiriske spor, som kan undersøges er dokumenter og dagsordener, etablering af nye formelle tiltag for dialog og uformelle tiltag, som kan afdækkes gennem interview.

Alternativt kunne man opstille en hypotese om, at andre forhold end kvalitetsrapporten er årsag til ændringer i dialogen mellem parterne i de kommunale skolevæsnere. Det kunne være initiativer taget af eller begivenheder i den enkelte kommune, som er uafhængige af det nationale initiativ om kvalitetsrapporter, og som har en større forklaringskraft i forhold til de observerede ændringer. Her vil man tale om tilstedeværelsen af ikke bare konkurrerende virkningsteorier, men konkurrerende programteorier. Hansen & Vedung (2010) benytter denne tilgang i forbindelse med interessentbaseret evaluering. Her formuleres en programteori for hver interessentgruppe, som ef-

terprøves empirisk. Det er i denne sammenhæng væsentligt at sondre mellem begreberne programteori og virkningsteori. De konkurrerende antagelser kan nemlig formuleres både som konkurrerende forklaring på virkningsteoriniveauet, men også på programteoriniveau, som både indeholder alternative normative teorier og situationsteorier. Uanset på hvilket niveau de konkurrerende antagelser formuleres, er udfordringen at isolere og sandsynliggøre sammenhænge.

Teoriopbygning - metodeudvikling

I den *teoriopbyggende tilgang* arbejder man sig så at sige baglæns gennem sit empiriske materiale for at opstille en plausibel virkningsteori. Man vil her trække på en vis for forståelse og teoretisk viden om evalueringens genstand, som gør det muligt at formulere en række sammenhængende antagelser. Herefter kan disse så efterprøves empirisk ud fra samme princip som den teoritestende tilgang. Forskellen på de to tests er altså måden, hvorpå man udleder antagelserne.

I selve be- eller afkræftelsen af en programteoris antagelser kan man med process tracing designmæssigt styrke sandsynligheden for tilstedeværelsen af de kausalt virkende mekanismer, men de kan aldrig bevises med sikkerhed. For at styrke tiltroen til en virkende mekanismes forklaringskraft, dvs. forklaring på virkningsteoriens forventede sammenhænge, taler man inden for process tracing om de *forventede faktorer*, som forbinder den afhængige og uafhængige variabel med hinanden i et kausalt forhold (Beach & Pedersen, 2010, s. 222).

Der kan opstilles to kriterier for forventninger til sådanne sammenhænge. For det første forventningens *grad af nødvendighed* for forklaringen. Det betyder, at disse faktorer skal være til stede, for at vi kan sige, at der er tale om en sammenhæng. Hvad skal der ifølge virkningsteorien være til stede, og hvornår i virkningsteorien forventes disse faktorer at kunne observeres? Det betyder, at vi skal kunne se klare empiriske indikatorer på, at dialogen i et kommunalt skolevæsen er forbedret. Dernæst skal vi med rimelig sikkerhed kunne konkludere, at denne forbedring skyldes kvalitetsrap-

porten og ikke andre forhold. Dette vedrører det andet kriterium for sammenhænge, nemlig forventningens *grad af overlap* med andre forklaringer. Dvs. at vi skal kunne udelukke andre indsatser end kvalitetsrapporten som årsag til en forbedret dialog. Tilstedeværelsen af konkurrerende antagelser og/eller virkningsteorier gør test-designet mere robust. Såfremt der er overensstemmelse mellem en teoris antagelser og de empiriske implikationer, og disse er klart adskilt fra konkurrerende antagelser og teorier, styrkes tiltroen til den pågældende kausale mekanisme.

Når de nødvendige faktorer er til stede, og vi kan udelukke alternative forklaringer, kan man med en vis sandsynlighed bekræfte programteoriens påståede sammenhænge. Peter Dahler-Larsen formulerer det på denne måde: *Hvis*, i en given kontekst, A empirisk fører til B, *hvis* A forekommer før B, hvis vi har en rimelig god forklaring på, hvorfor A kan føre til B, og *hvis* vi kan udelukke andre faktorer, som kunne forklare A og B, kan vi tale om en kausal relation mellem A og B (Dahler-Larsen, 2001, s. 335).

I figuren nedenfor kan man se, hvorledes en test af virkningsteorien kan foregå. Tre faktorer forbinder A og B i en årsags-virknings-relation. Selve relationerne, dvs. pilene, er ikke direkte empirisk observerbare, men gennem vores programteoris forventede antagelse kan vi af det empiriske materiale om hvert led i kausalkæden udlede årsags-virknings-relationen (Beach & Pedersen, 2010, s. 223).

Sammenhænge i det empiriske materiale kan afdækkes ved at genskabe en begivenheds sekvenser og struktur ud fra eksempelvis dokumentstudier eller gennem andre kvalitative tilgange som interviews, hvor respondenter forholder sig til begivenheden. Men det er, som nævnt ovenfor, evaluator, som på baggrund af data udleder forklaringens sammenhængskraft ud fra gængse metodiske krav om fortolkning af kvalitative data (se f.eks. Dahler-Larsen, 2002).

Man kan i eksemplet med indførelsen af kvalitetsrapporten genskabe de initiativer, som kommunen og

skolerne har taget, siden man begyndte at udarbejde kvalitetsrapporter i 2007. Det kunne være processen omkring udarbejdelsen af kvalitetsrapporten, dannelsen af nye strukturer, etablering af nye dialogfora, osv., som så hver især testes med henblik på at undersøge sammenhængen mellem kvalitetsrapporten og initiativerne.

Konklusion

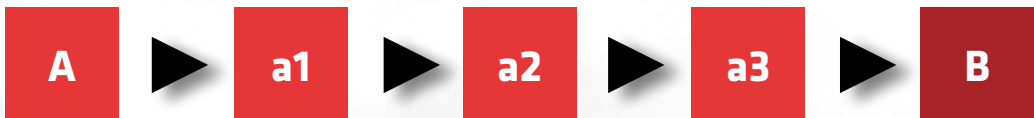
Der er en række fælles træk mellem teoribaseret evaluering og proces tracing. Begge arbejder med at etablere årsag-virknings-relationer gennem en opstilling af hypoteser, som efterfølgende testes. Process tracing sætter fokus på en form for test af programteori, nemlig en kvalitativ test af en indsats virkende mekanismer.

Process tracing imødegår noget af den kritik, som har været fremsat af teoribaseret evaluering. Process

tracing kan være med til at udvikle teoribaseret evaluering, så denne kan funderes på valide kvalitative datakilder. Metoden kan fastholde fokus på undersøgelse af såvel de virkende mekanismer i processen som effekten heraf. Hvis vi ikke forstår, hvordan processen virker, men kun effekten heraf, har vi ikke tilstrækkelig indsigt til at foretage anbefalinger eller policy forbedringer.

For praksisfeltet er det muligt at benytte et mere stramt design, hvor der opereres med konkurrerende antagelser og bestemte gyldighedskriterier, som grad af nødvendighed og grad af overlap, for at vi kan etablere bestemte sammenhænge. Dermed kan man være mere præcis i forhold til de sammenhænge, som træder frem i en evaluering af en given indsats. På denne måde kan resultaterne af ens test af virkningsteorier funderes på et mere systematisk og solidt grundlag.

Test af observerbare implikationer på hvert led

(Baseret på Beach & Pedersen, 2010, s. 222).

Litteratur

Albæk, E. (2001): "Vidensinteresser og de mange betydninger af evaluering – et udviklingsperspektiv". I Dahler-Larsen, P.; Krogstrup, H.K. (red.): *Tendenser i evaluering*. Odense Universitetsforlag.

Andersen, V.N.; Dahler-Larsen, P.; Pedersen, C.S. (2009): "Quality Assurance and Evaluation in Denmark". *Journal of Education* 24(2), s. 135-147.

Andersen, V.N.; Pedersen, C.S. (2007): "Professional knowledge vs. evaluation-based knowledge". Paper præsenteret på konferencen 'Evaluation in the Knowledge Society', Odense, Syddansk Universitet, 18.-19. oktober.

Beach, D.; Pedersen, R.B. (2010): "Process tracing: metode, design og forskningslogik". I Andersen, L.B.; Hansen, K.M.; Klemmensen, R. (red.): *Metoder i Statskundskab*. Hans Reitzels Forlag.

Bickmann, L. (1987): "The Functions of Program Theory". I *New Directions for Program Evaluation*, 33, pp. 5-18.

Bischoff, C.; Klemmensen, R. (2010): "Fra spørgsmål til hypoteser". I Andersen, L.B.; Hansen, K.M.; Klemmensen, R. (red.): *Metoder i Statskundskab*. Hans Reitzels Forlag.

Dahl, P.S.; Gjarling, U. (2009): "Hvordan arbejder man med programteori for kvalitetsrapporten". I Miller T. (red): *Kvalitetsrapporten – evaluering og udvikling*. Dafolo.

Dahler-Larsen, P. (2003): "Virkningsevaluering". I Dahler-Larsen, P. (red.): *Selvevneringens Hvide Sejl*. Syddansk Universitetsforlag.

Dahler-Larsen, P. (2002): *At fremstille kvalitative data*. Syddansk Universitetsforlag.

Dahler-Larsen, P. (2001): "From Programme Theory to Constructivism : On Tragic, Magic and Competing Programmes". I *Evaluation* 7(3), s. 331-349.

Falleti, T.G. (2006): "Theory-Guided Process-Tracing in Comparative Politics: Something Old, Something New". I *APSA-CP Newsletter of the Organized Section in Comparative Politics of the American Political Science Association* 17 (1), s. 9-14.

George, A.; Bennett, A. (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press.

Hansen, M.B.; Vedung, E. (2010): "Theory-Based Stakeholder Evaluation". I *American Journal of Evaluation* 31(3), s. 295-313.

Hansen, M. B.; Vedung, E. (2005): *Fælles sprog i ældreplejens organisering*. Syddansk Universitetsforlag.

Jakobsen, M.L.; Harrits, G.S. (2010): "Kvalitativ Analyse: kodning og dybtgående analyse". I Andersen, L.B.; Hansen, K.M.; Klemmensen, R. (red): *Metoder i Statskundskab*. Hans Reitzels Forlag.

KREVI (2008): *Den logiske model – et værktøj til at planlægge, gennemføre og evaluere sociale indsatser*. August 2008. www.krevi.dk.

Mahoney, J. (2001): "Beyond Correlation Analysis: Recent Innovations in Theory and Method". I *Sociological Forum*, 16(3), s. 575-593.

Mayne, J. (2001): "Addressing Attribution through Contribution Analysis: Using Performance Measures Sensibly". I *The Canadian Journal of Program Evaluation*, 16(1), s. 1-24.

Pawson, R.; Tilly, N. (1997): *Realistic Evaluation*. Sage.

Rogers, P.J. (2007): "Theory-Based Evaluation: Reflections Ten Years On". I *New Directions for Evaluation* 114, s. 63-67.

Van Evera, S. (1997): *Guide to methods for students of political science*. Cornell University Press.

Vedung, E. (2009): *Ütvärdering i politik och förvaltning*. Studentlitteratur.

Vedung, E. (1997): *Public Policy and Program Evaluation*. Transaction Publishers.

Weiss, C. (2007): "Theory-Based Evaluation: Reflections Ten Years On". I *New Directions for Evaluation* 114, s. 68-81.

